

ექლავნება თანამედროვე ქართული ცივილისტიკის ერთ-ერთ ფუძემდებელს და საქართველოში კომპარატივისტიკის განვითარების უპირველეს მესვეურს პროფესორ თევდორე ნინიძეს, რომლის შთამბეჭდავი, იურიდიული მაქსიმებით შეჯერებული ლექციებით იურისტთა ახალი თაობა მუდმივად საზრდოობს.

ნება და ნების გამოვლენა

(მეტასამართლებრივი და ცივილისტური გააზრება)

თავისუფალი გონი ნამდვილი გონია.

ჰეგელი

ადამიანი გონითი არსებაა, რაც გამოხატულებას პოულობს მის „მე“-ში. მხოლოდ ადამიანს შესწევს უნარი თვითწვდომის, თვითშემეცნების, ამით განსხვავდება ის სხვა ცოცხალ არსებათაგან. გონის სუბსტანციას თავისუფლება შეადგენს. ანტიკურ ხალხებს თავისუფლების ნამდვილი გააზრება აკლდათ, რადგან მის არსებობას გარკვეულ სოციალურ კრიტერიუმებს უკავშირებდნენ და არა საკუთრივ ადამიანობას. ქრისტიანული მოძღვრების თანახმად, თავად ადამიანია უსასრულო ღირებულების მქონე, როგორც ღვთის მიერ ქმნილი არსება, რომელსაც ძალუძს შემოქმედი საკუთარ თავში აცხოვროს. ნამდვილი თავისუფლება არ გულისხმობს ინდივიდის იზოლირებას საზოგადოებისგან, რადგან ადამიანი სოციალური არსებაა და ის საკუთარ მეობას სწორედ სხვებთან მიმართებით ავლენს. ადამიანის თავისუფლება უპირველესად მისი ნების თავისუფლებაში ვლინდება, ნება განსაზღვრავს ინდივიდის ინტერესებს, რომლის ხორცშესხმას უფლება უზრუნველყოფს. ნების თავისუფლება ნების არსებობასთან ერთად მის გამოხატვასაც მოიაზრებს, რომლის სამართლებრივი ინსტრუმენტი კერძო ცხოვრებისეულ ურთიერთობებში გარიგებაა. ის, თუ რომელი კომპონენტია გარიგების არსის განმსაზღვრელი: ნება - რომელიც ინდივიდს შინაგანად ახასიათებს თუ მისი გამოხატვა, რაც ნების გამოვლენის ადრესატისთვის გახდა აღქმადი, ცივილისტიკაში სხვადასხვა თეორიას აფუძნებს. თანამედროვე კერძო სამართალი გარიგების განმარტებისას რომელიმე მათგანს უპირატესობას არ ანიჭებს და მიიჩნევა, რომ კერძო ავტონომიისა თუ ბრუნვის ინტერესების უზრუნველყოფა ყველა გარემოების გათვალისწინებით არის შესაძლებელი.

საკვანძო სიტყვები: ადამიანი – თავისუფალი გონი, საკუთარი თავის შემეცნება, თავისუფლება გონის სუბსტანცია, ადამიანი – სოციალური არსება. ჩემი და სხვისი თავისუფლების შეწონვა. ნების, ინტერესის და უფლების ურთიერთმიმართება, გარიგება – სამართლებრივად ვარგისი ნების გამოვლენა. ნების – სუბიექტური და გამოხატვის – ობიექტური თეორიები, კერძო ავტონომია და ბრუნვის სტაბილურობა.

* თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის ასისტენტ-პროფესორი, სამართლის დოქტორი.

1. ადამიანი - აქმყოფი და თავისუფალი გონი

„გონი, როგორც ბუნების ჭეშმარიტება, ქმნადობითა“.¹ გონის უპირველესი განსაზღვრება არის ის, რომ იგი არის „მე“ და ყოველი ჩვენგანი „მეა“. ადამიანი თავადაც განუწყვეტელი ქმნადობაა, რაც არის კიდევ მისი სრულყოფილების ერთადერთი ნიშანი.² აზროვნება უპირველესია იმ მახასიათებელთა შორის, რითაც ადამიანი ბუნებისგან განსხვავდება. მართალია, ადამიანი ბუნების მთელ შიდა არსს თავისთავში მოიცავს, მაგრამ ბუნებისეული განსაზღვრებანი გონში სხვა წესით არიან წარმოდგენილნი, ვიდრე გარეგან ბუნებაში.³

ფილოსოფიას გონი ესმის, როგორც მარადისი იდეის გარდუვალი განვითარება და გონის მთელი ევოლუცია არის მისი თვითამაღლება თავის ჭეშმარიტებამდე.⁴ ინდივიდი არის შედეგი გზის, რომლის ცოდნა შეუძლებელია და ის შეცნობადია იმდენად, რამდენადაც მოცემულია და ამ მოცემულობით რალაცას გვამცნობს.⁵ მხოლოდ ადამიანს ძალუძს ამაღლდეს შეგრძნების ერთეულობიდან აზრის ზოგადობამდე, თავისთავის ცოდნამდე. გონის ყოველი ქმედება საკუთარი თავის წვდომა, თავისთავის შემეცნებაა, არა მხოლოდ ინდივიდის უნარების, მიდრეკილებების, ხასიათის მიხედვით, არამედ ადამიანში თვით არსების, ვითარცა გონის შემეცნება.⁶

გონის სუბსტანცია თავისუფლებაა (თავისუფლება გონის საკუთარი არსებობაა), ანუ სხვისგან დამოუკიდებლად თავისთავთან მიმართებაში ყოფნა. თავისუფლებას აქვს თვისობრიობა იყოს პირველსაწყისი და არა შედეგი, რამდენადაც ის მეტაფიზიკური კატეგორიაა.⁷ არ არსებობს სხვა ცნება (იდეა), რომელსაც უფრო მეტი განსხვავებული შინაარსი ექნებოდა და არაერთგვაროვან ზეგავლენას მოახდენდა გონებაზე, ვიდრე „თავისუფლება“ (*მონტესკიე*). გონში ადგილი აქვს ცნებისა და ობიექტურობის ერთიანობას, რაც განაპირობებს ერთდროულად მის ჭეშმარიტებასა და თავისუფლებას. მათ ურთიერთწარმომქმნელი თვისობრიობა გააჩნიათ, კერძოდ, ჭეშმარიტება გონს თავისუფალს ხდის, ხოლო თავისუფლება - ჭეშმარიტს.⁸

ამდენად, ადამიანი, როგორც გონითი არსება, უფლებამოსილია თავისუფლება ჰქონდეს, ადამიანი თავისთავად მოიცავს თავისუფალ გონს.⁹ ანტიკურ ხალხებს აბსოლუტური თავისუფლების ცნება არ გააჩნდათ, მათთან თავისუფლებას ბუნებითობის ნიშანი აჩნდა, რადგან თავისუფლებას ადამიანის წარმომავლობას, მოქალაქეობასა თუ განათლებას უკავშირებდნენ. მათ ვერ შეიცნეს ადამიანი თავისუფალი, მხოლოდ თავისი ადამიანობით. თავისუფლების იდეა ქრისტიანობას უკავშირდება, რომლის თანახმად, ინდივიდს თავისთავად უსასრულო ღირებულება აქვს, რადგან იგი ღვთის სიყვარულის საგანი და მიზანია, მონოდებულია აბსოლუტური

¹ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 46.

² კაშია ჯ., თავისუფლება და ფედერალიზმი (პოლიტიკური კულტუროლოგია), თბ., 2013, 77.

³ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 30.

⁴ იქვე, 20.

⁵ მამარდაშვილი მ., საუბრები ფილოსოფიაზე, თბ., 1992, 114.

⁶ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 15. ადამიანი აცნობიერებს არა მარტო გარესამყაროს, არამედ თავის თავსაც, ანუ გარკვეული აზრით ადამიანად ყოფნა ფილოსოფოსად ყოფნას ნიშნავს. ბუაჩიძე თ., მოსაზრება მითითებულია: ნაჭყებია გ., პრაქტიკული რეკომენდაციები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგად ნაწილში, თბ., 2015, 66.

⁷ კაშია ჯ., თავისუფლება და ფედერალიზმი (პოლიტიკური კულტუროლოგია), თბ., 2013, 43.

⁸ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 31.

⁹ იქვე, 21.

მიმართება ჰქონდეს ღმერთისადმი, როგორც გონისადმი და ეს გონი თავისთავში აცხოვროს.¹⁰ თავისუფლებაზე უარის თქმა საკუთარ ადამიანურ ღირსებაზე, ადამიანურ უფლებაზე უარის-თქმის ტოლფასია (ადამიანი იმდენად არის ადამიანი, რამდენადაც ამ უფლებათა მფლობელი და გამომთქმელია),¹¹ რაც ადამიანის ბუნებასთან შეუთავსებელია¹² და არ არსებობს საზღაური ამ უარის შედეგების კომპენსირება, რომ შეძლოს.¹³ თავისუფლების ეს მონდომება უკვე აღარ არის სწრაფვა, რომელიც უნდა დაკმაყოფილდეს, არამედ ხასიათია, სწრაფვისგან დამოუკიდებლად ყოფიერებად ქცეული, გონითი ცნობიერებაა¹⁴.

2. თავისუფლების რელატიურობა – თვითცნობიერი სუბიექტის გარდუვალი არჩევანი

მიუხედავად ადამიანის თავისთვის ყოფნისა, იმავდროულად ის არის სხვასთან ანუ „მე“-ს თავისუფლება პირობადებული, რელატიური ხასიათისაა.¹⁵ ადამიანს არ შესწევს უნარი უარი თქვას კომუნიკაციაზე, ის მარტოობას გაურბის და საზოგადოებას ეძებს,¹⁶ ადამიანის ადამიანობა სწორედ მის სოციალურობაში ვლინდება.¹⁷ ინდივიდი ჭეშმარიტად თავისუფალი მაშინ არის, თუ სხვაც თავისუფალია და მის მიერ არის ასეთად აღიარებული. გონითი სუბიექტი არც საკუთარ ბუნებითობას უნდა აბატონებდეს და არც სხვის ბუნებითობას ითმენდეს.¹⁸ ასე მიიღწევა სოციალური თავისუფლება, რაც გულისხმობს „ჩემი“ თავისუფლების „სხვათა“ თავისუფლებასთან შესატყვისობას, საერთო მიზნის – ცივილიზებული, თავისუფალი საზოგადოების შექმნა – მისაღწევად.¹⁹

ადამიანი ღვთიური გონის ან და აქ მყოფობას ამქვეყნიური არსებობის სფეროში შემო-მავალი სოციალური ინსტიტუტების სახით მოიაზრებს.²⁰ მოძღვრება ბუნებითი სამართლის შესახებ²¹ ბუნებით მდგომარეობას ინდივიდთა თავისუფლების და თანასწორობის ვითარე-ბად წარმოაჩენს, სადაც თავისუფლება ყოველი მათგანის სრულ თავისუფლებას გულისხმობს,

¹⁰ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 332.

¹¹ კაშია ჯ., თავისუფლება და ფედერალიზმი, (პოლიტიკური კულტუროლოგია), თბ., 2013, 226.

¹² ადამიანის უფლებათა იდეა ბუნებითი უფლების იდეიდან მომდინარეობს, რომელიც ისტორიულად კლასიკური და ქრისტიანული აზროვნების მემკვიდრეობაა – *ჟან მარი ტენი*. მოსაზრება მითითებულია: კაშია ჯ., თავისუფლება და ფედერალიზმი, თბ., 2013, 217.

¹³ რუსო ჟან-ჟაკ, საზოგადოებრივი ხელშეკრულება, ფრანგულიდან თარგმნი და შენიშვნები დაურთო დ. ლაბუჩიძე-ხოფერიამ, თბ., 1997, 16.

¹⁴ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 282.

¹⁵ იქვე, 45.

¹⁶ ვალდენფელსი ბ., გზები ფენომენოლოგიისა, პასუხს რომ იძლევა, ფრანგულიდან თარგმნი დ. ლაბუჩიძემ, თბ., 2013, 30.

¹⁷ კაშია ჯ., თავისუფლება და ფედერალიზმი, (პოლიტიკური კულტუროლოგია), თბ., 2013, 54.

¹⁸ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 208-209.

¹⁹ კაშია ჯ., თავისუფლება და ფედერალიზმი, (პოლიტიკური კულტუროლოგია), თბ., 2013, 103.

²⁰ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984.

²¹ ბუნებითი სამართალი გულისხმობს უზენაესი, საყოველთაო, მარადიული სამართლის პრინციპების ერთობას, რომელიც დამოუკიდებლად არსებობს და დადებითი სამართლის შეფასების კრიტერიუმს წარმოადგენს. *ვაჩეიშვილი ალ.*, სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2010, 32.

„აქ თითოეული მეფეა თანაზომიერად“ (ჯონ ლოკი), თვითნებობის მდგომარეობის არსებობის გამორიცხვით.²² ბუნებითი თავისუფლებისგან განსხვავებით, სადაც ადამიანი მოქმედების პრინციპად მხოლოდ ბუნების კანონს აღიარებს, სოციალურში ის ემორჩილება საზოგადოებრივი ხელშეკრულებით დაფუძნებულ ძალაუფლებას.²³ ადამიანის აბსოლუტური თავისუფლების ის მდგომარეობა, როცა ის მხოლოდ ბუნებრივი ფაქტორით იზღუდება, რეალურად თვითნებობაა, რაც თავისუფლების ანტიპოდი²⁴. ამდენად, აბსოლუტური თავისუფლების იდეა თავისუფლებას აუქმებს.²⁵

სახელმწიფოსა და საზოგადოების არსებობა არ გულისხმობს თავისუფლების შეზღუდვას, უფლების არსებობა მხოლოდ პიროვნების თავისუფლებასა და თვითგანსაზღვრულობას უკავშირდება, რაც გამოირიცხება ბუნებრივი თავისუფლების პირობებში, სადაც ძალმომრეობა და უსამართლობა არსობს. ადამიანი თავისუფალი რეალურად მხოლოდ ორგანიზებულ საზოგადოებაში, განვითარებული მართლწესრიგის პირობებშია, რომელსაც საფუძვლად უდევს ბუნებითსამართლებრივი სანქსები იმ ზომით, რომ მათი რეალიზების ვითარებაში „ჩემი“ თავისუფლება არ ხელყოფს „სხვის“ თავისუფლებასა და კანონიერ ინტერესებს.²⁶ „ჩემი“ ინტერესი არ უპირისპირდება „სხვის“ ინტერესს და ინტერესთა შენონვის გზით იქმნება მათი მშვიდობიანი თანაარსებობის გარემო.²⁷ ამდენად, პიროვნული თავისუფლების თანხედრა სახელმწიფო ცხოვრებასთან არის გზა აბსოლუტური ჰარმონიის მისაღწევად (ჰეგელი).²⁸

3. ნების თავისუფლება ადამიანის თვითგანსაზღვრულობის წანამძღვარი

ადამიანის შინაგანი სამყარო ცნობიერების, გონიერებისა და ნებისგან შემდგარი ერთი მთლიანობაა (ნეტარი აგუსტინე). ადამიანის ცნობიერების სტრუქტურაში უპირველესად იგულისხმება ინტელექტი, რომლითაც ადამიანი იაზრებს ვითარებას, რომელშიც ის იმყოფება, შემდეგ მოდის გრძნობა, ანუ ცნობიერების ემოციონალური მხარე, რადგან ცნობიერების სტრუქტურაში ინტელექტუალურის გარდა ემოციური და ნებელობითი პროცესებიც მონაწილეობენ.²⁹ ნება არის შინაგანი მისწრაფება ამა თუ იმ მოქმედების განხორციელების, შესაძლებლობა - შინაგანი ძალების განსხვავების, საკუთარი ქცევის შეგნებულად მონესრიგების, ის საშუალებაა შინაგანი და გარეგანი სიძნელეების გადალახვის. ფსიქოლოგიაში ნება მოიაზრება, როგორც თავისუფალი არჩევანი, არჩევის პროცესში გადაწყვეტილების მიღება ფასდება, როგორც თავისუფალი აქტი, ნებითი აქტი.³⁰

²² პატარაია დ., ჯონ ლოკი-ორი ტრაქტატი მმართველობაზე, ემერიტუს მზია ლეკვეიშვილისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული, რედ. მ.ივანიძე, თბ., 2014, 489-490.

²³ პატარაია დ., ჯონ ლოკი-ორი ტრაქტატი მმართველობაზე, ემერიტუს მზია ლეკვეიშვილისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული, რედ. მ.ივანიძე, თბ., 2014, 506-507.

²⁴ Фатянов А.А., Воля как правовая категория, ж. “Государство и право”, №4, 2008, 7-8.

²⁵ ნაჭყებია გ., პრაქტიკული რეკომენდაციები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგად ნაწილში, თბ., 2015, 74.

²⁶ Фатянов А.А., Воля как правовая категория, ж. “Государство и право”, №4, 2008, 7-8.

²⁷ ზოიძე ბ., სამართლის პრაქტიკული ყოფიერების შემეცნების ცდა (უპირატესად ადამიანის უფლებათა ქრილში), ესეები, თბ., 2013, 116.

²⁸ მოსაზრება მითითებულია: Баев В.Г., „Идея государства“ Канта и Гегеля: философские учения и государственная практика в Германии начала XIX века, ж. „Право и политика“, №7, 2005, 16.

²⁹ ჭავჭავაძე ნ., ესეთიკის საკითხები, ტ.1. თბ., 2007, 27. მითითებულია: ნაჭყებია გ., პრაქტიკული რეკომენდაციები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგად ნაწილში, თბ., 2015, 41.

³⁰ Фатянов А.А., Воля как правовая категория, ж. “Государство и право” №4, 2008, 6.

ნდომის უნარის დამოკიდებულებას შეგვრძენებაზე მიდრეკილება ეწოდება და მიუთითებს მოთხოვნილებაზე, ხოლო შემთხვევით განსაზღვრადი ნების დამოკიდებულებას გონებისეულ პრინციპებზე - ინტერესი.³¹ ადამიანის მოქმედებას მატერიალური და იდეალური ინტერესები განაპირობებენ, რაც არის კიდევ უფლების შემქმნელი ძალა (ვებერი). ნება ინტერესის დაკმაყოფილების საშუალებაა, ხოლო უფლების მიზანი-ინტერესის უზრუნველყოფაა.³² ნება და ინტერესი ინდივიდუალური ფსიქიკის კუთვნილებაა, ინტერესისა და ნების შეერთება უფლებას ქმნის.³³ ინტერესის გარეშე ვერაფერი შეიქმნება, მიზნის მიღწევის განმახორციელებელი აქტივობა იმის წყალობით არსებობს, რომ სუბიექტი ინტერესის ძალით არის ჩართული ყველაზე არაეგოისტურ და მისთვის უსარგებლო აქტებშიც კი.³⁴

გონი, რომელმაც იცის თავისი თავი, როგორც თავისუფალი, არის გონითი ნება. ნება თავისთავად მოაზროვნე და თავისუფალია.³⁵ ნების თავისუფლება ნიშნავს პიროვნების თვით-განსაზღვრულობას თავის მოქმედებაში, ნების ავტონომია უფლებაა, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს თითოეულის თავისუფლება და ხელშეუხებლობა სხვათა, როგორც თავისუფალი საზოგადოების თანასწორი წევრების, აღიარებით (*ხაბერმასი*).³⁶ ნების თავისუფლება აბსოლუტური, მუდმივი და უძველესი უფლებაა, ის არის ის, რაც ადამიანს ადამიანად აქცევს. ამასთან, ნება თავისთავადია, ადამიანმა თავად უნდა იხეოს, ნებას ვერ შექმნი, „მთელი სამყარო, რომ დადგეს კაცის თავზე და ასწავლოს, აიძულოს, შთააგონოს, ვერაფერს გახდეს, ცოცხალი ნება ან არის, ან არ არის.“ ქართულ სიტყვაში „ნება“ იგულისხმება ნებისყოფაც, თავისუფლებაც და სურვილიც. ადამიანის მიერ საკუთარი ნებისთვის თავისუფლების აღკვეთა საკუთარი ქმედებისთვის ზნეობრივი საფუძვლის გამოცლას გულისხმობს.³⁷

ამასთან, ეს ნება არ უნდა იყოს ეგოისტური, მიუხედავად იმისა, რომ სუბიექტურობა ნების არსებითი ნიშანია.³⁸ სუბიექტური ნება ერთეულია, ერთეული ნება კი თვითნებობაა. მაგრამ ჭეშმარიტი თავისუფლება, როგორც ზნეობრიობა, ის არის, რომ ნებას მიზნად ჰქონდეს არა ეგოისტური შინაარსი, არამედ ზოგადი, რაც მხოლოდ აზროვნებაშია.³⁹ ნების ჭეშმარიტი თავისუფლებას მხოლოდ ობიექტური უეჭველობა-ჭეშმარიტება შეესაბამება.⁴⁰

ინდივიდს შესაძლოა ჰქონდეს კერძო ნება საერთო ნებისგან განსხვავებული და მასთან დაპირისპირებული,⁴¹ მაგრამ თავისუფლება ნიშნავს არა იმის კეთებას, რაც მოგესურვება, არამედ უფლებას - აღასრულო შენი ვალი (თავისუფლება ხომ ადამიანის არსების გამომთქმელი არსებობის ფორმაა),⁴² თუ თავისუფლება არ სცნობს ადამიანის სულზე ალბეჭდილ კანონს და

³¹ კანტი ი., ზნეობის მეტაფიზიკის დაფუძნება, თარგმნა ლ. რამიშვილმა, რედ. ნ. ნათაძე, თბ., 2013, 121.

³² Кузьмина А.В., О типологии правовых интересов, ж. “ Журнал Российского права“, №3, 2011, 51.

³³ ვაჩიშვილი ალ., სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2010, 9.

³⁴ ჭეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 278.

³⁵ იქვე, 269.

³⁶ მოსაზრება მითითებულია: Книпер Р., Закон и история, Баден-баден, Алматы, 2005, 15.

³⁷ მამარდაშვილი მ., საუბრები ფილოსოფიაზე, თბ., 1992, 121.

³⁸ ჭეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 292.

³⁹ იქვე, 270.

⁴⁰ იქვე, 189.

⁴¹ რუსო ჟან-ჟაკ, საზოგადოებრივი ხელშეკრულება, ფრანგულიდან თარგმნა და შენიშვნები დაურთო დ.ლაბუჩიძე-ხოფერიამ, თბ., 1997, 24.

⁴² კაშია ჯ., თავისუფლება და ფედერალიზმი, (პოლიტიკური კულტუროლოგია), თბ., 2013, 326.

ყურს არ უგდებს სინდისის ხმას, მაშინ იგი საზოგადოებას უპირისპირდება.⁴³ სამყაროს საბოლოო მიზანი და სუბიექტის მოვალეობაა, სიკეთის განჭვრეტა ჰქონდეს, სიკეთეს თავის ჩანაფიქრად იხდიდეს და თავისი ქმედებით ახორციელებდეს.⁴⁴ კეთილი ნება ადამიანის ცხოვრების კანონად ითვლება, მას საყოველთაო ხასიათი აქვს და თავისუფალია ეგონისტური განზრახვებისგან. ადამიანის მოქმედების აბსოლუტური მიზანი - თავისუფლების იდეა შეეფარდება სულიერ ცხოვრებას, საჭიროა ცალკე ადამიანის ნებამ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში საყოველთაო მნიშვნელობა შეიძინოს. სოციალური ცხოვრების უპირველესი დანიშნულება, საზოგადოებრივი ცხოვრების უმაღლესი წარმმართველი იდეა, თავისუფლების მსურველ ადამიანთა კავშირის არსებობაა, რომლის საშუალებით ყოველი ინდივიდი საკუთარ მიზნად სხვის ობიექტურად მართებულ მიზნებს განსაზღვრავს (შტამლერი).⁴⁵

მაშინ, როდესაც ესა თუ ის ხალხი თავისუფლების გააზრების კულტურულ დონეს აღწევს, მას აღარ სჭირდება კანონის მხრიდან თანადგომა, თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების უმდაბლეს საფეხურზე თვითნებობა, თვითგასწორება, არსობს, საშუალოთავისიარსით-კონტროლსადაიძულებასმოიაზრებს, უმაღლესსაფეხურს ნამდვილთავისუფლება შეადგენს (იერინგი).⁴⁶ სწორედ ეს არის გონითი თავისუფლება, ის, რასაც ევროპული აზრით თავისუფლება ჰქვია. ამ დროს ადამიანს კარგის და ავის გარჩევის უნარი გააჩნია, ზნეობრივი და რელიგიური განსაზღვრებანი მისთვის სავალდებულო ხასითს ატარებენ არა როგორც გარეგანი კანონები და წესი, არამედ მათ ადამიანის გულსა და სულისკვეთებაში მოიპოვეს აღიარება ან დაფუძნებაც კი.⁴⁷

4. გარიგება- სამართლებრივად ღირებული ნების გამოვლენა

4.1. ცნების შესახებ

ნება შინაგანი, ფსიქიკური მომენტია, რომელიც გარეშე პირთათვის მიუწვდომელია, ამიტომ საჭიროა მისი გამოვლენა, გამოაშკარავება ანუ განსაზღვრულ ფორმებში ნებისყოფის გამოხატვა, რათა ნების გამოვლენის ადრესატმა მისი აღქმა შეძლოს.⁴⁸ ჰეგელის თანახმად, პირის მიერ გამოთქმული ნება არის ნამდვილი თავისუფლების გამოხატვა,⁴⁹ ადამიანის მოქმედების თავისუფლება კერძო ნების გამოვლენაში რეალიზდება (მედიკუსი).⁵⁰

თანამედროვე ევროპული კერძო სამართალი გარიგების ცნებას პირის ან პირთა ნების გამოვლენას უკავშირებს.⁵¹ ამასთან, გადამწყვეტია ნების გამოვლენის თვისობრიობა, გარიგებას

⁴³ რომის პაპი-იოანე პავლე მეორე დიდი, მოსაზრება მითითებულია: *გამყრელიძე თ.*, მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე, გაზეთი „თბილისის უნივერსიტეტი“, ჩანართი მოამზადა ნ. კაკულიამ, 23.04, 2015.

⁴⁴ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 294.

⁴⁵ მოსაზრება მითითებულია: *ვაჩიშვილი ალ.*, სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2010, 42.

⁴⁶ მოსაზრება მითითებულია *Книпер Р.*, Закон и история, Баден-баден, Алматы, 2005, 72.

⁴⁷ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984.

⁴⁸ *სურგულაძე ირ.*, ადმინისტრაციული სამართალი, თბ., 2003, 100.

⁴⁹ მოსაზრება მითითებულია: *Книпер Р.*, Закон и история, Баден-баден, Алматы, 2005, 129.

⁵⁰ იქვე, 63.

⁵¹ იურიდიული ნება ემყარება სამართლებრივ მოდელს, შექმნილს პირის გარეთ არსებული სამართლებრივი წესებიდან, პირის გარდაქმნა სამართლის სუბიექტად მდგომარეობს ნების მოძრაობაში იურიდიული მოდელისკენ. *მარტენი რ.*, პირი და სამართლის სუბიექტი, თარგმანი

ქმნის მხოლოდ სამართლებრივი შედეგის მიღწევის განზრახვით განხორციელებული ნებელობითი აქტი,⁵² ე.ი. გარიგებას წარმოადგენს არა ყოველგვარი ნების გამოვლენა, არამედ მხოლოდ ისეთი, რომელიც სამართლებრივ ხასიათს ატარებს, მიზნად ისახავს სამართლებრივი შედეგის დადგომას: გარიგება არის ცალმხრივი, ორმხრივი და მრავალმხრივი ნების გამოვლენა, რომელიც მიმართულია სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობის, შეცვლის ან შეწყვეტისკენ (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 50-ე მუხლი). შესაბამისად, ნების გამოვლენა მიმართული მხოლოდ ფაქტობრივ შედეგზე, იურიდიულ ენაზე არ ითვლება ნების გამოვლენად.⁵³ გარიგება თავისუფალი, ცნობიერებიდან მომდინარე, მართლზომიერი ნებელობითი აქტია, რითაც ის განსხვავდება სამართლებრივი ურთიერთობის წარმომქმნელი სხვა იურიდიული ფაქტებისგან, როგორცაა ხდომილება (შემთხვევითი გარემოება) და დელიქტი (კანონთან შესაბამისი კი არა, კანონსაწინააღმდეგო მოქმედება).⁵⁴

ამგვარად, თუ პირის მიერ ნების გამოხატვას ადგილი არა აქვს, გარიგების არსებობის მტკიცება მოკლებულია სამართლებრივ საფუძვლებს,⁵⁵ რადგან უფლებრივი აქტი ყოველთვის ნების გამოაშკარავებას წარმოადგენს.⁵⁶ ცნება შეცნობის საშუალებაა, რომლის მეშვეობით დგინდება საგნების და მოვლენების არსი, აიხსნება მათი კანონზომიერება. აღსანიშნავია, რომ რომაულ სამართალში გარიგების შესატყვისი ტერმინი არ არსებობდა, რომელი იურისტები სარგებლობდნენ ცნებით „ნეგოტიუმ“, რომელიც ფართო გაგებით ფაქტობრივი თვისობრიობის მქონე ნებისმიერ მოქმედებას გულისხმობდა.⁵⁷ გარიგების ცნება გერმანული პანდექტიკისტიკის მიერ შემუშავდა, გარიგება გერმანული წარმოშობის სიტყვაა და ორიგინალის ენაზე მას „სამართლებრივი საქმე“ ეწოდება. *ფლუმეს* განმარტებით, ადამიანური მოქმედებებიდან არსებობს ერთი ჯგუფი, რომელსაც სამართლებრივ მოქმედებებს ან სამართლებრივ საქმეებს უწოდებენ, მასში იგულისხმება ნებადართული ადამიანური მოქმედებები, რომელთა საგანსაც ორმხრივი უფლებები და ვალდებულებები შეადგენს.⁵⁸ ამასთან, გარიგება ფართო მნიშვნელობით

ე.სუმბათაშვილის, რედ. *თ.ნინიძე*, პროფესორ *რომან შენგელიას* 70-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული: „სამართლის პრობლემები“, რედ. *ჭანტურია ლ., შენგელია ე.*, თბ., 2012, 174.

⁵² *ჭანტურია ლ.*, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 1997, 331.

⁵³ *Эннекперус Л.*, Курс германского гражданского права, Т.1, М., 1949, 109. ამგვარი მოქმედებით ხშირად ხორციელდება სამართლებრივი შედეგის გაცნობიერება, მაგრამ შედეგის დადგომა დამოკიდებულია მხოლოდ მოქმედებაზე და არა მხარეთა ნებაზე. ამ შემთხვევაში სამართლებრივი შედეგი დგება მხარეთა ნებისგან დამოუკიდებლად, მხოლოდ კანონის ძალით (მაგ. გაფრთხილება, დამატებითი ვადის დანიშვნა, რეალური მოქმედება). *კროპჰოლერი ი.*, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, მთარგმნელები: *დარჯანია თ., ჭეჭელაშვილი ზ.*, რედ. *ჩაჩანიძე ე., დარჯანია თ., თოთლაძე ლ.*, თბ., 2013, 29.

⁵⁴ იხ. *ჭანტურია ლ.*, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 296-297; *ზოიძე ბ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნ. 1. (*ჯორბენაძე ს., ახვლედიანი ზ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., ჭანტურია ლ.*), რედ. *ჭანტურია ლ.*, თბ., 1999, 168.

⁵⁵ *Schwab/Lohing*, Einführung in das Zivilrecht, 2010, 187, Rn.408. მითითებულია: *ცერცვაძე გ.*, სახელმწიფო სამართალი, ავტორთა კოლექტივი: *ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ.*, რედ. *ჯუღელი გ.*, თბ., 2014, 59.

⁵⁶ *სურგულაძე ი.*, სახელმწიფო, ჟურნ. „სამართალი“, 9-10, 1991, 24.

⁵⁷ *დერნბურგი ჰ.*, პანდექტები, ტ. 1, თარგმანი *კ. ჯაფარიძის*, თბ., 2014, 230.

⁵⁸ მოსაზრება მითითებულია: *ჭანტურია ლ.*, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 1997, 308. ძველ ქართულ სამართალში ტერმინი „გარიგება“ არ გულისხმობდა მხოლოდ სამოქალაქო სამართლებრივ მოვლენას, არამედ მასში მოიაზრებოდა სხვადასხვა მნიშვნელობის მოქმედება: რაიმეს დადგენა, გადაწყვეტილება, განსაზღვრა, დაწესება და სხვა. *ზოიძე ბ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნ. 1. (*ჯორბენაძე ს., ახვლედიანი ზ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., ჭანტურია ლ.*), რედ. *ჭანტურია ლ.*, თბ., 1999, 165.

არ დაიყვანება ნების გამოვლენაზე, ამ ვითარებაში ნების გამოვლენა ერთი-ერთი კომპონენტია გარიგების სხვა შემადგენლებთან ერთად (მაგ; ფორმის დაცვა, ადმინისტრაციული ორგანოს თანხმობა).⁵⁹

4.2. ნება თუ ნების გამოვლენა: მსჯელობა გარიგების დამდგენი ელემენტის თაობაზე

გარიგების იდეა მოქმედი პირის გონებაში წარმოიქმნება და სათანადო გამოცხადების საშუალებით გამოიხატება. ამ მომენტამდე მან შესაძლოა, კიდევ განიცადოს ცვლილება და ამიტომ არა აქვს იურიდიული მნიშვნელობა. განასხვავებენ გარიგების ნებას ანუ ნებას, რომელიც მიმართულია გარიგების იმ სურათის განხორციელებისკენ, რაც პირის გონებაში შედგა და გამოცხადებულ ნებას, რომლის მეშვეობით შინაგანი ნება გარეგან გამოსახვას⁶⁰პოულობს, სუბიექტური მდგომარეობიდან ობიექტურ მდგომარეობაში ინაცვლებს⁶¹ და ამით მიზანს აღწევს. მხოლოდ ნების გარეგნულად გამოხატული აქტები ეკუთვნის სამართლის სფეროს, ამდენად, ნება არა მხოლოდ უნდა არსებობდეს, არამედ გამოვლინდეს კიდევ, შინაგანი ნება დაყვანილ უნდა იქნეს სხვა პირამდე იმ საშუალებით, რომელთა დახმარებითაც ის ეცნობება სხვა პირებს, ანუ ნების გამოვლენით. ამდენად, ნებამ რომ მოიპოვოს სამართლებრივი მნიშვნელობა, აუცილებელია მან მიიღოს განსაზღვრული გარეგანი გამოხატულება, რომლის გარეშეც პირის ნება ვერ აღიქმება და არ ექვემდებარება შეფასებას სამართლებრივი ნორმების თვალსაზრისით,⁶² დაუშვებელია გამოუხატავ ნებასთან სამართლებრივი შედეგების დაკავშირება, რადგან ცნობიერებაში არსებული ნება სამართლის სფეროს არ ექვემდებარება.⁶³

ამგვარად, გარიგებას გააჩნია სუბიექტური (ნება) და ობიექტური (ნების განცხადება) მხარე.⁶⁴ მე-19 ს.-ის პირველ ნახევარში სამართლებრივ მეცნიერებაში არსებული საერთო აზრით, გარიგებაში არსებითი იყო ნება: სადაც არ არის ნება, იქ არც გარიგებაა, აქედან წარმოდგება „ნების“ ანუ „სუბიექტური თეორია“. ამ უკანასკნელის თანახმად, მთავარია სუბიექტის ნება და არა მისი გარეგნული გამოხატვა, რომელიც შესაძლოა, არც შეესაბამებოდეს შინაგან ნებას (სავინი, ციტელმანი).⁶⁵ შინაგანი ნება მიმართულია განსაზღვრული იურიდიული შედეგის გამოწვევისკენ, რომელიც იმიტომ დგება, რომ სწორედ, ის იყო სასურველი, შინაგანი ნება მასზე იყო მიმართული.⁶⁶ ნების თეორია ხელმძღვანელობს დებულებით, რომ განცხადებას უნებოდ აქვს ისეთივე მნიშვნელობა, როგორც ნებას უგანცხადებოდ. გარიგება არ არის მოცემულობა, თუ ნების გამოვლენა არ შეესატყვისება შინაგან ნებას და როცა ნება შეცნობადია და შესაძლოა მისი ნამდვილი შინაარსის, აზრის დადგენა, სწორედ ნებას უნდა მიენიჭოს უპირატესობა.⁶⁷ მო-

⁵⁹ განმარტებითი იურიდიული ლექსიკონი, ავტორთა კოლექტივი: *თოთლაძე ლ., გაბრიჩიძე გ., თუმანიშვილი გ., ტურავა პ., ჩაჩანიძე ე.*, რედ. ხუბუა გ., *თოთლაძე ლ.*, თბ., 2014, 109.

⁶⁰ *დერნბურგი ჰ.*, პანდექტები, ტ. I, თარგმანი კ. ჯაფარიძის, თბ., 2014, 241.

⁶¹ *Шершеневич Г.Ф.*, Учебник русского гражданского права, 7-ое изд., М., 1909, 190.

⁶² *Красавчиков О.А.*, Советское гражданское право, М., 1973, 176.

⁶³ *Мейер Д.И.*, Русское гражданское право, 5-ое изд., М., 1873, 116.

⁶⁴ *ვაჩეიშვილი ალ.*, სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2010, 203.

⁶⁵ მოსაზრება მითითებულია: *პეპანაშვილი ნ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნ.1, თბ., 2014, 307.

⁶⁶ *Дорнбергер Г., Клейне Г., Клиндер Г.*, Гражданское право Германской демократической республики, М., 1957, 315.

⁶⁷ *Покровский И.А.*, Основные проблемы гражданского права, М., 1998, 246.

საზრება, რომ მხოლოდ ნამდვილ და თავისუფლად გამოხატულ ნებას გააჩნია მბოჭველი ძალა, ეფუძნება ნების ავტონომიის პრინციპს, რომლის თანახმად პირს არ შეიძლება დაეკისროს ის ვალდებულება, რომლის წარმოშობისკენაც მისი ნება არ ყოფილა მიმართული.⁶⁸

საპირისპიროდ, „ნების გამოხატვის“ თეორია („ნდობის თეორია“, „ბრუნვის თეორია“) ნების გარეგნულ გამოვლენაზეა ორიენტირებული, მიიჩნევა, რომ მის გარეშე გარიგება არ არსებობს. გარიგების ძალმოსილებისთვის მნიშვნელობა აქვს არა ნების შინაგან მდგომარეობას, არამედ მის გარეგან გამოხატულებას (*კოლერი*).⁶⁹ ნება, როგორც უხილავი ფენომენი, გარიგების შინაგანი მხარე, საჭიროებს გამოვლენას, შინაგანმა, გარეგნულად გამოუხატავმა მდგომარეობამ თავისთავად არ შეიძლება წარმოშვას სამართლებრივი შედეგი. ნება სამართლებრივ მნიშვნელობას მხოლოდ გარეგნული მოქმედების შედეგად იძენს.⁷⁰ სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის მოთხოვნიდან გამომდინარე, მართლწესრიგისთვის შინაგანი ნების არსებობა (ნების შინაგანი გამოვლენა) არსებითი მხოლოდ იმდენად შეიძლება იყოს, რამდენადაც არ სცილდება ჩვეულებრივი სამართლებრივი აზრის ფარგლებს, რასაც გონიერი ადამიანი თავის ნების გამოვლენას ანიჭებს.⁷¹

ამგვარად, ნების გამოვლენა გარიგების ბირთვია, ის გარეგნულად აღქმადი ნების აქტია, რომელიც მიმართულია მართლწესრიგის მიერ სანქცირებული სამართლებრივი შედეგებისკენ.⁷² აქ გადამწყვეტია არა შინაგანი ნება, რაც გარიგებას უდევს საფუძვლად, არამედ ამ ნების გამოხატვის ფორმა, რაც გასაგებია ბრუნვის საშუალო მონაწილისთვის.⁷³ თუ ინდივიდი ამბობს, რომ სურს, ივარაუდება, რომ ჭეშმარიტად სურს თუ ობიექტურად შეცნობადი გარემოებიდან საპირისპირო არ გამომდინარეობს (ვინდშიაიდი).⁷⁴ ამ ვითარებაში აქცენტი ნდობაზე კეთდება: თუ ნება გამოვლენილია, მხედველობაში არ მიიღება პირის მტკიცება ასეთი ნების არ არსებობის თაობაზე, თუკი ნების გარეგანმა გამოხატვამ გამოიწვია მეორე მხარის მიერ უფლებებით აღჭურვის კეთილსინდისიერი რწმუნება.⁷⁵ ნების გამოხატვის თეორია კონტრაჰენტის ინტერესების დაცვას უზრუნველყოფს, რადგან ყველა უნდა ენდოს ნების გამოვლენას, აღიქვას ის, როგორც სერიოზული და რეალური, თითოეული უნდა იყოს პასუხისმგებელი თავის მოქმედებაზე, პირი ატარებს გამოვლენის რისკს, თუ მის მიერ გამოხატული ნება განმარტების მიხედვით განსხვავდება ჭეშმარიტი ნებისგან.⁷⁶

⁶⁸ *Kotz/Flessner*, *Europaisches Vertragsrecht*, s. 164, Band I, 1996. მითითებულია: *ვაშაკიძე გ.*, ხელშეკრულებათა განმარტების თეორიული ასპექტები და ობიექტური ინტერპრეტაციის მნიშვნელობა მხარეთა ნების დადგენისას, *ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“*, №1, 2007, 30.

⁶⁹ მოსაზრება მითითებულია: *პეპანაშვილი ნ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნ.1, თბ., 2014, 297.

⁷⁰ *Шершеневич Г.Ф.*, *Учебник русского гражданского права*, 7-ое изд., М., 1909, 100.

⁷¹ *ცვაიგერტი კ.*, *კოტცი ჰ.*, შედარებითი სამართლმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. 2, გამოცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა *თ.ნინიძის*, თარგმანი *ე. სუმბათაშვილის*, თბ., 2001, 87.

⁷² *კროპპოლერი ი.*, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, მთარგმნელები: *დარჯანია თ.*, *ჭეჭელაშვილი ზ.*, რედ. *ჩაჩანიძე ე.*, *დარჯანია თ.*, *თოთლაძე ლ.*, თბ., 2013, 37.

⁷³ *Kotz/Flessner*, *Europaisches Vertragsrecht*, 167, Band I, 1996. მითითებულია: *ვაშაკიძე გ.*, ხელშეკრულებათა განმარტების თეორიული ასპექტები და ობიექტური ინტერპრეტაციის მნიშვნელობა მხარეთა ნების დადგენისას, *ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“*, №1, 2007, 30.

⁷⁴ მოსაზრება მითითებულია: *კერესელიძე დ.*, კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 238.

⁷⁵ *კერესელიძე დ.*, კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 238.

⁷⁶ იქვე, 240.

4.3. გარიგების კონსტიტუტიური ელემენტის მნიშვნელობა ნების გამოვლენის განმარტებისას

ნებისა თუ ნების გამოხატვისთვის უპირატესობის მინიჭება მნიშვნელობას იძენს ნების გამოვლენის განმარტების დროს. შედეგის მისაღწევად საჭიროა, რომ გაცხადებული ნება ეთან-წყობოდეს განმცხადებელი პირის წარმოდგენას, სიტყვა და საქმე ერთმანეთს უნდა ფარავდეს.

განმარტების სუბიექტური თეორიით, უმთავრესია პირის იმ განზრახვის დადგენა, რაც მას ნების გამოვლენისას ჰქონდა. ფრანგულ სამოქალაქო სამართალში უპირატესობით სუბიექტური თეორია სარგებლობს, არსებობს შეხედულება, რომ გარიგების განმარტებისას მოსამართლე ღრმად უნდა ჩასწვდეს განსახილველი საქმის გარემოებებს, საკანონმდებლო წესების მშრალი განზოგადოება შეცდომის მომტანია, პირველ რიგში უნდა დადგინდეს გარიგების მონაწილეთა განზრახვა და არა მხოლოდ გარიგების სიტყვასიტყვითი შინაარსი.⁷⁷ მოსამართლემ ამ პროცესში პატივი უნდა სცეს პირის ან პირთა აშკარა ან ნაგულისხმევ განზრახვას, მაშინაც კი თუ ის ბუნდოვანად ან ორაზროვნად არის გამოხატული,⁷⁸ ის ვალდებულია დაადგინოს მხარეთა სავარაუდო ნება ან მისდიოს სუბიექტური და ობიექტური გარემოებების გათვალისწინებით მხარეთა გონივრული ნების გამოვლენად ჩათვლილ მისწრაფებას.⁷⁹ ამდენად, საფრანგეთში ნების თეორიას ენიჭება უპირატესობა, ნების არასწორი გამოვლენის შემთხვევაში ძალას ინარჩუნებს შინაგანი ნება, გაცხადება კი ბათილად მიიჩნევა, რადგან შინაგანი ნებას არ ასახავს (ლარენცი).⁸⁰

საპირისპიროდ, გამოხატვის ობიექტური თეორიით, რომელიც საერთო სამართალში დომინირებს, გარიგება არ არის გონების მდგომარეობა, ის მოქმედებაა და ამ სახით არის გარკვეული ქცევის შედეგი. მხარეებს პასუხისმგებლობა უნდა დაეკისროთ არა ჩანაფიქრის, არამედ ნათქვამის, დანერღის, ნამოქმედარის მიხედვით. ამ სისტემაში მოსამართლის ფუნქციას შეადგენს არა გონებისული ელემენტების დადგენა, არამედ ბრუნვის მონაწილეთა მიერ განსაზღვრული გონივრული მოსალოდნელი შედეგების დადგომის უზრუნველყოფა.⁸¹

დამოუკიდებლად არც ერთი თეორია არ არის სრულყოფილი, ერთი მხრივ, ხელშეკრულების ბუნებას არ შეესაბამება, რომ ნების გამოვლენის დაეკისროს იმის შესრულება, რაც არ სურდა (ობიექტური თეორიის შედეგი) და მეორე მხრივ, საჭიროა კონტრაჰენტების ინტერესების დაცვა, რომელიც ეყრდნობა ნების გამოვლენას (რაც უარყოფილია სუბიექტური თეორიით).

⁷⁷ დუმბაძე მ., ნარდობის ხელშეკრულება, როგორც შრომითი ხელშეკრულების დადების გვერდის ავლის საშუალება, შრომის სამართალი, სტატიათა კრებული, ტ. მე-3, რედ. ჩაჩავა ს., ზაალიშვილი ვ., კოორდინატორი ამირანაშვილი გ., თბ., 2014, 326.

⁷⁸ Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, Parts 1-2, Kluwer Law International, London/Boston, 2000, 288. მითითებულია: ბაჩიაშვილი ვ., ხელშეკრულების განმარტება ევროპული სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების მიხედვით და საქართველოს კანონმდებლობაში მისი იმპლემენტაციის მიზანშეწონილობა, ჟურნ. „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2013, 8.

⁷⁹ ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. მე-2, გამოცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა თ. ნინიძის, თარგმანი ე. სუმბათაშვილის, თბ., 2001, 88.

⁸⁰ მოსაზრება მითითებულია: დუმბაძე მ., ნარდობის ხელშეკრულება, როგორც შრომითი ხელშეკრულების დადების გვერდის ავლის საშუალება, შრომის სამართალი, სტატიათა კრებული, ტ. მე-3, რედ. ჩაჩავა ს., ზაალიშვილი ვ., კოორდინატორი ამირანაშვილი გ., თბ., 2014, 328.

⁸¹ ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. 2, გამოცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა თ. ნინიძის, თარგმანი ე. სუმბათაშვილის, თბ., 2001, 92.

არის მოსაზრება, რომ ნებისა და მისი გამოვლენის განცალკევება დაუშვებელია, ისინი ერთი ფენომენის ორი მხარეა.⁸² დიუმულენის აზრით, გარიგების განმარტებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ყველაფერი: როგორც მხარეთა ქცევა, ისე სავარაუდო განზრახვა (ჰიპოთეტური ნება).⁸³ საქართველოს უზენაესი სასამართლო ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში მიუთითებს, რომ ნების გამოვლენის განმარტებისას ამოსავალი პირობაა ის გარემოება, რომ ნება დადგენილ უნდა იქნეს კეთილსინდისერების პრინციპის შესატყვისად და სამართლებრივი ბრუნვის თავისებურებათა გათვალისწინებით. გარიგების განმარტებისას დაუშვებელია მისი შინაარსის დაყვანა იმ მნიშვნელობამდე, რაც მასში ივარაუდა ნების გამომვლენმა ან ნების ადრესატმა. ამ შემთხვევაში არსებითი უნდა იყოს ის მნიშვნელობა, რომელიც შეიძლებოდა ნების გამოხატვისთვის მიენიჭებინა წარმოსახვით გონიერ ადამიანს, ადრესატის მდგომარეობაში რომ ყოფილიყო საქმესთან დაკავშირებული ყველა ყურადსაღები გარემოების არსებობის გათვალისწინებით.⁸⁴ აღნიშნული მიდგომა შესატყვისია თანამედროვე კერძო სამართლის უნიფიცირებულ აქტებში ასახული პოზიციის, კერძოდ ვენის კონვენცია „საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულების შესახებ“ თუ „უნიდრუას (საერთაშორისო სავაჭრო ხელშეკრულებათა) პრინციპები“ ნების გამოვლენის განმარტებისას მხარეთა ინტერესებით ხელმძღვანელობს: ნების გამოვლენა (განცხადება) უნდა განიმარტოს იმ გაგებით, რომელიც ექნებოდა გონიერ ადამიანს მონაწილეთა მსგავსად ანალოგიურ გარემოებებში მოქმედებისას.⁸⁵

5. გარიგება კერძო ავტონომიის სივრცეში

გარიგება ნებელობითი იურიდიული მოქმედება, ნებელობითი აქტია, რომლის განხორციელება გულისხმობს სუბიექტის შეცნობის დონის არსებობას, იმ გარემოებას, რომ პირი ან-გარიშს უწევს საკუთარ მოქმედებას და ხელმძღვანელობას მას. ნების გამოვლენა უნდა იყოს სამართლებრივად ვარგისი ანუ უნდა აკმაყოფილებდეს ნების გამოხატვის ნამდვილობის უცილობელ მატერიალურ (პირის გონებრივი შესაძლებლობანი) და ფორმალურსამართლებრივ (ნების გამოხატვის სამართლებრივი ფორმა-გარემოებები, რომლის დროსაც ნების გამოხატვა ბოჭავს მხარეებს იურიდიული შედეგით) პირობებს.⁸⁶ ვინ არის გარიგებაუნარიანი, ანუ ვის გააჩნია სამართლებრივი შედეგის გამომწვევი ნების გამოვლენის უნარი?

სამართლებრივად ფასეული ნების გამოვლენა შეუძლიათ კერძო უფლებისა და მოვალეობის მქონე სამართლის სუბიექტებს (ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს, ფიზიკური პირის ქვეშ იგულისხმება ადამიანი, რომელიც სამართლებრივი პიროვნულობის მქონეა) (ბ. ზოიძე). გარიგების არსებობა გულისხმობს სამი ტიპის ნების ფორმირების პროცესს, კერძოდ, მოქმედების, გამოვლენისა და სამართლებრივი შედეგის დადგომის ნების ჩამოყალიბებას. მოქმედების ნება წარმოადგენს ნების ფორმირებისა და ნების გამოვლენის სავალდებულო კომპონენტს, ის არ

⁸² *Гримм*, მოსაზრება მითითებულია: *Иоффе О.С.*, Гражданское право, избранные труды, М., 2000, 106.

⁸³ *იოსელიანი ა.*, სახელშეკრულებო საკოლიზიო სამართალი, თბ., 2011, 6.

⁸⁴ *ძლიერიშვილი ზ.*, სახელშეკრულებო სამართალი, ავტორთა კოლექტივი: *ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ.*, რედ. *ჯუღელი გ.*, თბ., 2014, 60.

⁸⁵ *ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ.*, შედარებითი სამართლმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. 2, გამოცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა *თ. ნინიძის*, თარგმანი *ე.სუმბათაშვილის*, თბ., 2001, 94-95; *ბალიშვილი ე.*, ნების გამოვლენის (ოფერტის) გამოთხოვა უნიფიცირებულ კერძო სამართალში, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2007, 106.

⁸⁶ *Чантурия Л.*, Введение в общую часть гражданского права, М., 2006, 231.

არსებობს, თუ პირი ვერ აკონტროლებს თავის ქმედებას; გამოვლენის ნება სამართლებრივად არსებითი ნების და მისი გაცნობიერებული გამოხატვის სურვილია, გამოვლენის ცნობიერებაა,⁸⁷ ხოლო მესამე ელემენტი - კონკრეტული გარიგებისკენ მიმართული ნებაა, რომელიც არ არსებობს, თუ პირს ამ გარიგებაში მონაწილეობა არ სურს.⁸⁸

ამგვარად, გარიგების აგების არსებითი ელემენტი ნების გამოვლენაა სუბიექტის ქმედუნარიანობის ფარგლებში (ამ უნარის გარეშე არ არსებობს სუბიექტის თვითგანსაზღვრულობა) და განსაზღვრული სამართლებრივი ინსტიტუტის შემადგენლობაში.⁸⁹ სამართლის ყოველ სუბიექტში თავიდანვე მოცემულია ქმედუნარიანობის იდეა, როგორც სამართლის ნორმასთან შეთანხმებული მოქმედება. მხოლოდ ადამიანად ანუ ანთროპოლოგიურ-ბიოლოგიურ არსებად ყოფნა არ არის საკმარისი სამართლის სუბიექტად გახდომისთვის, საჭიროა პიროვნებამდე ამაღლება, რათა გაჩნდეს შესაძლებლობა ღირებულებითი-ეთიკური და სამართლებრივი აქტების განხორციელებისა, რაც თავისთავად ნმინდა ნებისყოფას, ნმინდა აზროვნებას - „მე“-ს გულისხმობს.⁹⁰

კერძო სამართლის სუბიექტებისთვის მართლწესრიგით მინიჭებულ შესაძლებლობას, გარიგებების მეშვეობით მოაწესრიგონ ერთმანეთს შორის ურთიერთობანი, კერძო ავტონომია ეწოდება და ის კერძო სამართლის (ის სხვა არაფერია, თუ არა ინდივიდთა ნების თავისუფლების რეალიზაცია-ლასსალი)⁹¹ უმთავრესი პრინციპია (ლათ. principium სანყის, საფუძველს ნიშნავს და იურისპრუდენციაში განიხილება, როგორც მამოძრავებელი ძალა, გამჭოლი იდეა, სახელმძღვანელო დებულება, რომელსაც საკანონმდებლო განმტკიცებით საერთო სავალდებულო ხასიათი გააჩნია).⁹² ამგვარად, კერძო ავტონომია ინდივიდთა შორის კერძო ცხოვრებისეული ურთიერთობის შინაარსის თავისუფლად, თვითნებობით დადგენას გულისხმობს.⁹³ ამ თვალსაზრისით, ქმედება, რომელიც თავსებადია ნების ავტონომიასთან დასაშვებია, ხოლო ქმედება, რომელიც არ ეთანხმება ამ ფუძემდებლურ პრინციპს - დაუშვებელი ქმედება. კერძო ავტონომიის ცნებაში, უპირველეს ყოვლისა, ნების ავტონომია, როგორც განსაზღვრული უფლება-მოვალეობის ჩარჩოებში სამართლებრივი შედეგზე ორიენტირებული მოქმედება, მოიაზრება, თითოეულს შეუძლია გამოხატოს თავისი ნება და ამ ნებით სასურველ შედეგს მიაღწიოს.⁹⁴

⁸⁷ *კერესელიძე დ.*, კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 239-240.

⁸⁸ *ვაშაკიძე გ.*, ხელშეკრულებათა განმარტების თეორიული ასპექტები და ობიექტური ინტერპრეტაციის მნიშვნელობა მხარეთა ნების დადგენისას, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2007, 30.

⁸⁹ *Дювернуа Н.*, Чтения по гражданскому праву, СПб, 1909, 640.

⁹⁰ *ნანიშვილი გ.*, სამართლის ნამდვილობა და ცდა ნორმატიული ფაქტების დასაბუთებისა, თბ., 1992, 164.

⁹¹ *Книпер Р.*, Закон и история, Баден-баден, Алматы, 2005, 33.

⁹² *Щенникова Л.В.*, О некоторых проблемах гражданского права, Краснодар, 2010, 13. სამართლის უნივერსალური, ჟამშეუვალი პრინციპები იძლევიან ფორმატს, რომელიც სამართალს ნებას რთავს შეასრულოს თავისი ფუნქცია. *Скурко Е.В.*, Принципы права в современном нормативном правопонимании, М., 2008, <www.lawlibrary.ru/izdanie2065619.html>.

⁹³ არსებობს საპირისპირო აზრიც, რომ ინდივიდუალიზმი, როგორც თავისუფლება, შეუძლებელია გამოიხატებოდეს რომელიმე პრინციპით ანუ ნორმით, რადგან თუ ნორმა სუბიექტს დაუპირისპირეთ, მაშინ ნორმა თავისი ღირებულებითი მომენტის ნორმატიული მნიშვნელობით დაძლევს აღნიშნულ თავისუფლებას. ამდენად, ნორმა და ინდივიდუალიზმი ერთმანეთის უარყოფელი ღირებულებაა, ყოველი ნორმა თავიდანვე უარყოფს კერძო ნებისყოფის სუვერენობას. *ნანიშვილი გ.*, სამართლის ნამდვილობა და ცდა ნორმატიული ფაქტების დასაბუთებისა, თბ., 1992, 107.

⁹⁴ *ჯორბენაძე ს.*, შეცდომა გარიგებაში, პარალელი სხვა სამართლებრივ ინსტიტუტებთან, ჟურნ. „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2011, 192.

მიიჩნევა, რომ ორი თემა განმსჭვალავს ადამიანის ყოფიერებას – პიროვნული თავისუფლებისა და საზოგადოებრივი კეთილმონყობის, თავისუფლების პირობების შექმნის.⁹⁵

ადამიანისთვის თავისუფლების საზღვრების გაფართოებისკენ სწრაფვა გენეტიკურია და რასაც ის ნებისმიერ სფეროში ქმნის, უპირველესად თავისუფლების შენარჩუნებისა და უფრო მეტი თავისუფლების მოპოვების მიზნით. სამართლებრივი თავისუფლება თავის თავში მოიაზრებს თავისუფალ სამართლებრივ აზროვნებას, სამართლებრივ არჩევანსა და სამართლებრივ მოქმედებას.⁹⁶ რაც უფრო მტკიცდება თავისუფლების, როგორც საკუთარი ნიჭისა და კარგი თვისებების განვითარებისა და რეალიზაციის შესაძლებლობა, მით უფრო წარმოგვიდგება ის თავისთავად გასაგებ რადმე და როგორც თავისუფლების გაცნობიერება, ისე მისი დაფასება და მისთვის მაღალი ღირებულების მინიჭება შეადგენს თანამედროვეობის უპირველეს გამოწვევას.⁹⁷

⁹⁵ კაშია ჯ., თავისუფლება და ფედერალიზმი, (პოლიტიკური კულტუროლოგია), თბ., 2013, 3.

⁹⁶ მაისურაძე ნ., სამართლებრივი თავისუფლების არსი და მისი გამოვლენის ფორმები, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №1, 2006, 54.

⁹⁷ ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თარგმანი გერმანულიდან ნ. ნათაძის, რედ. ნ. ჭავჭავაძე, თ. ბუაჩიძე, გ. ცინცაძე, თბ., 1984, 311.